

NEMZETBIZTONSÁGI SZEMLE

MMXIII.

I. ÉVFOLYAM I. SZÁM

KÜLÖNLENYOMAT

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZET
BUDAPEST

A szomszédos államok euro-atlanti és európai uniós integrációs törekvései, illetve tagsága nemzetbiztonságunk tükrében

Dr. Szilvágyi Tibor

Absztrakt

Hazánk és a környező országok biztonsági helyzetét jelentős mértékben meghatározza az euro-atlanti és európai integrációs folyamatban elért pozíciójuk. Az elmúlt két évtizedben jelentős biztonságpolitikai változásoknak lehettünk tanúi. Fokozatosan megváltozott Ausztria eredeti semlegessége. Szlovákia rövid idő alatt csatlakozott a NATO-hoz és az EU-hoz. Ukrajnában a nyugati orientáció és az orosz befolyás váltakozása volt megfigyelhető. Románia a szövetségeselek keresésében kezdettől fogva a saját nemzeti érdekeit igyekezett érvényesíteni. Szerbiában megszilárdult a NATO-ellenesség, de az európai integráció kiemelt külpolitikai törekvéssé vált. Horvátország enyhén lemaradva a NATO-tagság segítségével elérte az uniós tagságot is. Szlovénia pedig kis mérete és korlátozott képességei ellenére is elkötelezett támogatója lett a NATO és az EU törekvéseinek. A régióban bekövetkezett euro-atlanti és európai uniós bővítési folyamat növelte hazánk biztonságát és stabilitását, illetve bővítette a szomszédokkal folytatott nemzetközi együttműködés formáit.

Kulcsszavak: *biztonságpolitika, euro-atlanti és európai integráció, haderő, környező országok, nemzetbiztonság, nemzetközi együttműködés*

Abstract

The security situation in Hungary and in its neighbouring countries is substantially determined by the achieved position of the Euro-Atlantic and European integration process. In the last two decades Hungary faced significant security policy changes. The original independence status of Austria has gradually changed. Slovakia became member of NATO and the EU relatively quickly. In Ukraine the Western orientation and the Russian influence have frequently rotated each other. Romania has been a strong lobbyist for her own interests in seeking for allies. In Serbia the anti-NATO sentiment has solidified but the European integration has become a first priority foreign policy endeavour. Croatia slightly delayed in NATO integration but with its help the state finally reached the EU membership, too. Despite the small measures and limited capabilities of the country, Slovenia became engaged supporter of NATO and EU

A szomszédos államok euro-atlanti és európai uniós integrációs törekvései,
illetve tagsága nemzetbiztonságunk tükrében

interests. The regional Euro-Atlantic and European enlargement process has increased the security and stability of Hungary and it has broadened also the forms of international co-operation with its neighbouring states.

Key words: Armed Forces, Euro-Atlantic and European integration, international co-operation, national security, neighbouring countries, security policy

Bevezetés

Magyarország nemzetbiztonsági helyzetének értékelésekor érdemes megvizsgálni a hazánkkal szomszédos országok euro-atlanti és európai integrációs erőfeszítéseit, illetve aktuális helyzetét. A szövetségi tagságra történő törekvés, de különösen a tagság elérése olyan kötelezettségekkel jár együtt, amelyek garantálják egy adott ország demokratikus fejlődését és a jószomszédi kapcsolatok kialakításának igényét. Mindez jelentősen növeli hazánk és a régió biztonságérzetét és stabilitását, illetve részben immunitást is ad a távolról érkező, és a szomszédos államok által már „megszűrt” biztonsági kihívásokkal szemben. A következő tanulmányomban röviden áttekintem a szomszédos országok integrációs helyzetét, ami alapja együttműködésünknek és a nemzetközi biztonság iránti közös elkötelezettségünknek.

Ausztria – Változó örökös semlegesség

A második világháborút követően megszállási övezetekre osztott Ausztria az 1955. május 15-én aláírt Államszerződéssel visszakapta szuverenitását, és örökös semlegességet vállalt. Az 1955. október 26-án elfogadott Szövetségi Alkotmánytörvény a semlegességet még a svájci modell alapján kívánta megvalósítani. Az osztrák megoldás azonban hamarosan eltért az eredeti elképzelésektől, ugyanis Ausztria – Svájjal ellentétben¹¹³ – 1955 decemberében csatlakozott az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez (ENSZ). Az ENSZ 1990-ig tiszteletben tartotta Ausztria örökös semlegességét. Nem szólította fel, hogy foglaljon állást a különböző országok közötti katonai konfliktusokkal kapcsolatosan. Az 1991-es Öbölháború azonban fordulatot hozott, Ausztria magára nézve is kötelezőnek tekintette az ENSZ Irakot sújtó szankcióit, így a svájci típusú klasszikus osztrák semlegességi modell érvényét veszítette.¹¹⁴

¹¹³ Svájc a sikeres népszavazást követően csak 2002. szeptember 10-én csatlakozott az ENSZ-hez. *Member States of the United Nations*, <http://www.un.org/en/members/index.shtml> (Letöltve: 2013. október 7.)

¹¹⁴ *Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin – 2001 (Biztonsági és Védelmi Doktrína – 2001)*, http://www.bka.gv.at/2004/4/4/doktrin_d.pdf, p. 7. (Letöltve: 2013. október 12.)

A független Ausztria a kezdetektől érdekelt volt a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában, első alkalommal 1960-ban Kongóban vett részt az ENSZ békemissziójában. A semleges ország aktív szerepet vállalt az 1973-tól kibontakozó Helsinki folyamatban és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), majd az EBESZ¹¹⁵ tevékenységében is. A hidegháború idején Ausztria egyfajta összekötő kapcsot jelentett Nyugat- és Kelet-Európa között, illetve később fontos szerepet vállalt Európa keleti felének stabilizálásában is. Az ország 1995. február 10-én csatlakozott a NATO Partnerség a Békéért (Partnership for Peace – PfP) programjához¹¹⁶, amelynek keretében ma is együttműködik a NATO és a PfP tagállamaival. Ausztria 1999-ben első alkalommal harcoló katonákat küldött a NATO vezette koszovói KFOR misszióba. A Testreszabott Együttműködési Program (Tailored Co-operation Programme) keretében az ország bilaterális dialógust kezdett biztonságpolitikai témakörben a NATO-val, majd a polgári és katonai együttműködését egyaránt bővítette a Szövetséggel.¹¹⁷

Ausztria 1995-ben azzal a céllal lett az EU tagja, hogy végleg Európa stabil és biztonságos zónájához tartozzon. Átvette a teljes jogrendszert („*acquis communautaire*”), ami többek között magában foglalta a közös kül- és biztonságpolitikai (Common Foreign and Security Policy – CFSP) elképzeléseket, majd később a közös védelem (Common Security and Defence Policy – CSDP) koncepcióját is. Az osztrák Szövetségi Alkotmányba bekerült, hogy a Semlegességi Nyilatkozat nem korlátozza a CFSP-ben történő részvételt. Ezzel a semlegesség koncepciója tovább szűkült. Az osztrák Szövetségi Nemzetgyűlés 1998-ban egy újabb alkotmánymódosítást fogadott el, amelynek értelmében Ausztria részt vehet a petersbergi feladatok¹¹⁸ teljes spektrumában, ami válságkezelés és béketeremtés esetén magában foglalja a harcoló alakulatok alkalmazását is.¹¹⁹

¹¹⁵ Az EBEÉ az 1994 decemberében rendezett budapesti csúcstalálkozón változtatta meg a nevét szervezetre.

¹¹⁶ *Signatures of PfP Framework Document*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm, A csatlakozási dokumentumot Alois Mock külügyminiszter írta alá. (Letöltve: 2013. október 8.)

¹¹⁷ *Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin – 2001 (Biztonsági és Védelmi Doktrína – 2001)*, http://www.bka.gv.at/2004/4/4/doktrin_d.pdf, p. 6-7. (Letöltve: 2013. október 12.)

¹¹⁸ A Nyugat-Európai Unió (NYEU) külügyminisztereinek 1992 júniusában megtartott értekezletén elfogadott Petersbergi Nyilatkozat szerint a szervezet új feladata lesz a humanitárius, a kutató-mentő, a békefenntartó és a harcoló erők válságkezelő akcióiban történő részvétele. Az EU a saját válságkezelő kapacitásának létrehozásával foko-

A 2001 decemberében elfogadott Biztonsági és Védelmi Doktrína¹²⁰ részletesen taglalta az országot fenyegető akkori biztonsági kihívásokat és a védelemmel kapcsolatos feladatokat. A dokumentum egy esetleges sikeres népszavazást követően nem zárta ki Ausztria NATO-tagságát sem. Tíz évvel később azonban szükségessé vált egy új dokumentum elkészítése, amely figyelembe veszi az elmúlt évek biztonsági történéseit, és iránymutatást ad az elkövetkező évtizedre is. Az új koncepciót tartalmazó Osztrák Biztonsági Stratégiát¹²¹ a kormány 2011. március 1-jén fogadta el, majd továbbította a Parlamentnek. A korábbi dokumentum tartalmához képest a legnagyobb változás, hogy az esetleges NATO-tagság kikerült a szövegből.¹²² A stratégia elfogadásáról a törvényhozás nem döntött, mert időközben társadalmi vita alakult ki a kötelező sorkatonai szolgálat fenntartásáról, illetve eltörléséről.¹²³ Az ügyben kiírt 2013. január 20-ai népszavazáson Ausztria választópolgárai a sorkötelezettség megőrzése mellett döntöttek, amelynek reformjával egy kormányközi munkacso-

zatosan átvette a megszűnő NYEU-tól ezeket a feladatokat. Tények az EU-ról – Kisszótár,

http://www.euvonal.hu/index.php?op=tenyek_kisszotar&abc_id=25 (Letöltve: 2013. október 20.)

¹¹⁹ *Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin – 2001 (Biztonsági és Védelmi Doktrína – 2001)*, http://www.bka.gv.at/2004/4/4/doktrin_d.pdf, p. 7-8. (Letöltve: 2013. október 12.)

¹²⁰ Uo.

¹²¹ *Österreichische Sicherheitsstrategie (Osztrák Biztonsági Stratégia) – Sicherheit in einer neuen Dekade (Biztonság az új évtizedben) – Sicherheit gestalten (Biztonságteremtés)*, az elfogadott dokumentum a Parlament honlapján, http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/III/III_00218/index.shtml (Letöltve: 2013. október 12.)

¹²² *Zur österreichischen Verteidigungspolitik – Die österreichische Sicherheitsstrategie (Az osztrák védelempolitikáról – Osztrák Biztonsági Stratégia)*, *Österreichische Militärische Zeitschrift*, 3/2011, p. 339.

¹²³ *Debatte zur neuen Sicherheitsstrategie im Verteidigungsausschuss (Az új Biztonsági Stratégia vitája a Parlament Védelmi Bizottságában)*, http://www.parlament.gv.at/PAKT/PR/JAHR_2012/PK0450/index.shtml (Letöltve: 2013. október 12.)

portot bíztak meg.¹²⁴ 2013. július 3-án a Parlament elfogadta az új Osztrák Biztonsági Stratégiát.¹²⁵

Ausztria a nemzetközi béke és stabilitás elérésében különös szerepet tulajdonít a nemzetközi szervezeteknek (különösen az ENSZ-nek, az EU-nak és az EBESZ-nek), amelyek intézményeinek is helyet ad fővárosában. Az osztrák semlegességi koncepció az enyhülés és átalakulás éveiben jelentős változáson ment keresztül, így az ma már nem tekinthető eredetinek. Az ország vezetése úgy értékeli, hogy Ausztria EU-tagként is szuverén módon dönt biztonságpolitikájáról, és minél jobban integrálódik a nemzetközi biztonsági architektúrába, annál hatékonyabban lesz képes érvényesíteni saját nemzetbiztonsági érdekeit. Az új biztonsági stratégiai dokumentum jelenleg kizárja az ország NATO-tagságát, ami a semlegesség bizonyos fokának megőrzését bizonyítja. A jelenleg 55 000 fős szövetségi haderőnek (Bundesheer) 21 000 aktív és 24 000 milícia katonája¹²⁶ van, illetve körülbelül tízezren a Védelmi Minisztériumban, a hivatalokban, az akadémiákon és az egyéb iskolákban szolgálnak.¹²⁷ A Military Balance 2013 kiadvány adatai szerint az osztrák katonák mintegy 1397 fővel vesznek részt ENSZ, NATO és EU vezette nemzetközi missziókban.¹²⁸

Szlovákia – Egy fiatal állam gyorsan beteljesült NATO- és EU-tagsága

A második Csehszlovák Köztársaság a kelet-közép-európai rendszerváltás következményeként 1993. január 1-jén békésen felbomlott. A függetlenné vált Szlovákiát kezdetben a tekintélyuralmi kormányzás és a nacionalista retorika jellemezte, amelynek következtében az ország nemzetközi szinten politikailag kissé elszigetelődött. Az euro-atlanti és európai integráció elérhetetlen távol-

¹²⁴ *Beibehaltung der Wehrpflicht: weitere Vorgangsweise (A sorkötelesség megtartása: további intézkedések),*

<http://www.bmlv.gv.at/cms/artikel.php?ID=6405> (Letöltve: 2013. február 9.)

¹²⁵ *Österreichische Sicherheitsstrategie (Osztrák Biztonsági Stratégia),*

<http://www.bka.gv.at/site/3503/default.aspx> (Letöltve: 2013. október 12.)

¹²⁶ *A milícia katonák önkéntesek, akik civil foglalkozást űznek, rendszerint különleges szakismerettel rendelkeznek, és igény szerint bevonulnak a Bundesheer-be kiképzésre vagy gyakorlatok végrehajtására. Das Milizsystem (Milícia rendszer),*

<http://www.bmlv.gv.at/sk/miliz/index.shtml> (Letöltve: 2013. október 20.)

¹²⁷ *Österreichs Bundesheer (Az osztrák haderő), Aufgaben der Streitkräfte (A haderő feladatai),* <http://www.bmlv.gv.at/sk/index.shtml> (Letöltve: 2013. október 20.)

¹²⁸ *The Military Balance 2013, p. 114.*

ságban volt, ezért átmeneti alternatívaként a saját identitást erősítő semleges irányvonal került előtérbe. Az állam a Svájc–Ausztria–Szlovákia–Ukrajna tengely mentén a semlegességet vállalt országok táborához kívánt csatlakozni, de ez az elképzelés idővel zsákutcának bizonyult. Az 1990-es évek közepéig a szlovák kormány a pozitív semlegesség mellett a kétoldalú orosz és ukrán együttműködés fejlesztését tűzte zászlajára, ugyanakkor a régiós trendtől sem akart elszakadni. 1993. október 4-én aláírta az EU-val a Társulási Megállapodást, 1994. február 9-én¹²⁹ pedig csatlakozott a NATO PfP programjához. Szlovákia ekkor már hid-, azaz közvetítői szerepet kívánt betölteni a keleti és nyugati államok között, de az euro-atlanti és európai integráció érdekében még keveset tett.¹³⁰

A korábban aláírt EU Társulási Megállapodás 1995. február 1-jén lépett életbe. Vladimír Mečiar miniszterelnök 1995. június 27-én az Európai Tanács Cannes-i ülésén hivatalosan is benyújtotta a Szlovák Köztársaság EU-tagfelvételi kérelmét. Az 1998-as választásokat követően Mikuláš Dzurinda kormányának köszönhetően Szlovákia teljes mértékben nyitottá vált a nyugati demokratikus elvek iránt, és megkezdődött az euro-atlanti és európai uniós integráció aktív folyamata. Az új kormány számos politikai, gazdasági és társadalmi reformot hajtott végre a NATO- és EU-csatlakozás realizálása érdekében.

2000 márciusában 31 fejezet megnyitásával megkezdődtek az EU-csatlakozási tárgyalások. A sikeres folyamatnak köszönhetően a 2002 decemberében megrendezett koppenhágai csúcsra befejeződtek az egyeztetések, és Szlovákia 2003. április 16-án aláírta a Csatlakozási Megállapodást. 2003. május 16-án és 17-én a szlovák állampolgárok népszavazáson nyilvánították ki egyetértésüket országuk leendő EU-tagságáról, majd 2003. július 1-jén a szlovák törvényhozás jóváhagyta a csatlakozási dokumentumot. A sikeres EU-tagállami ratifikációs folyamat következményeként Szlovákia 2004. május 1-jén az EU tagjává vált. Az ország néhány év felkészülést követően 2007. december 21-én csatlakozott a közös vízümpolitikát alkalmazó Schengeni Szerződéshez.¹³¹ A

¹²⁹ *Signatures of PfP Framework Document, A dokumentumot Vladimír Mečiar miniszterelnök írta alá.*

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm, (Letöltve: 2013. október 8.)

¹³⁰ *VIDA Csaba: Szlovákia államiságának kialakulása és annak katonai vonatkozásai, valamint a szlovák haderőreform folyamata, p. 63.*

¹³¹ *A Schengeni Szerződésnek 22 EU állam, valamint Izland, Norvégia és Svájc a tagja. Az EU-tagállamok közül Bulgária, Ciprus, Horvátország, az Egyesült Királyság, Írország és Románia nem részese. Schengeni Egyezmény,*

maastrichti konvergencia kritériumok teljesítését¹³² követően az EU vezetői 2008. június 19-ei brüsszeli ülésükön egyetértettek abban, hogy Szlovákia felkészült az euró zónához történő csatlakozásra, amire 2009. január 1-jén került sor.¹³³

Az európai uniós felkészülési folyamat párhuzamosan segítette az ország euro-atlanti integrációját is. Miután Szlovákia 1999-ben nem került be az első-körös NATO-bővítésbe (Csehország, Lengyelország és Magyarország), a csatlakozás intenzívebbé, illetve hatékonyabbá tette a felkészülést. A szlovák katonák igyekeztek minden lehetséges alkalommal bizonyítani, hogy nincsenek elmaradva régiós társaiktól, és készek a NATO-t erősíteni. A sikeres felkészülésnek köszönhetően Szlovákia a 2002 novemberében Prágában rendezett csúcstalálkozón meghívást kapott, majd 2004. március 29-én csatlakozott a Szövetséghez.¹³⁴

A szlovák Nemzetgyűlés által 2005-ben elfogadott Biztonsági Stratégia¹³⁵ és Védelmi Stratégia¹³⁶ (2005. szeptember 23.) dokumentumokban az önerőre támaszkodás elvét felváltotta a kollektív védelempolitika, amelyben kiemelt figyelmet kapott a NATO- és EU-tagságból eredő kötelezettségek teljesítése is. A Biztonsági Stratégia a legfőbb érdekek között említi a szabadságot, a békét, a jogállamiságot, a demokráciát, a prosperitást és az alapvető emberi jogok értékeinek őrzését. A Védelmi Stratégia az ország változó biztonsági környezetével, a védelempolitika új dimenziójával, a védelmi követelményekkel, a Fegyveres Erők fejlesztésével és a védelmi támogatás kérdéseivel foglalkozik.

<http://www.euvonal.hu/index.php?op=szerzodesek&id=4> (Letöltve: 2013. október 20.)

¹³² A kritériumok: Az infláció maximum 1,5%-kal haladhatja meg a három legalacsonyabb inflációval rendelkező tagállam átlagát; a költségvetési hiány nem haladhatja meg az éves GDP 3%-át, az államadósság pedig az éves GDP 60%-át; az átlagos nominális hosszú lejáratú kamatrátá legfeljebb 2 százalékponttal haladhatja meg a három legkisebb inflációs rátával rendelkező tagállam kamatának átlagát; két évig biztosítani kell a nemzeti valuta stabilitását. Európai zsargon,

http://europa.eu/abc/eurojargon/index_hu.htm (Letöltve: 2013. október 20.)

¹³³ *Joining the EU*, <http://www.slovak-republic.org/eu/> (Letöltve: 2013. október 7.)

¹³⁴ *7 Invitees – Slovakia*, <http://www.nato.int/invitees2004/slovakia.htm> (Letöltve: 2013. október 8.)

¹³⁵ *Security Strategy of the Slovak Republik*,

<http://www.mosr.sk/data/files/795.pdf> (Letöltve: 2013. október 13.)

¹³⁶ *Defence Strategy of the Slovak Republik*,

<http://www.mosr.sk/data/files/794.pdf> (Letöltve: 2013. október 13.)

Szlovákia az 1991. február 15-én megalakult Visegrádi Együttműködés (V4-ek) tagja, amely Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia regionális politikai, gazdasági és társadalmi érdekeinek összehangolása, illetve az EU szintjén történő közös érvényre juttatása tekintetében ma is kiemelkedő szerepet játszik. Fennállásának több mint két évtizede alatt a szervezet számtalan esetben volt képes megjeleníteni az államközösség érdekeit az EU döntéshozatali folyamatában is.

A szlovák euro-atlanti és európai uniós integráció történetének ismeretében megállapítható, hogy a két folyamat egymással párhuzamosan, egymást erősítve zajlott, és a függetlenné válástól számítva alig több mint egy évtized alatt befejeződött. A fiatal kis állam számára ez jelentős siker, ami a kezdeti „tévút” utáni felismerésnek és a regionális sodorvonalnak köszönhető. Ma Szlovákia politikai és gazdasági értelemben is stabil, ezt biztosítják a kiépült demokratikus intézményrendszerek, az ellenőrzési mechanizmusok, illetve a NATO katonapolitikai és az EU gazdaságpolitikai védőernyője egyaránt. A Military Balance 2013 kiadvány adatai szerint a szlovák haderő aktív állománya 15 850 fő.¹³⁷ A szlovák katonák közül 429 fő szolgál ENSZ, NATO, illetve EU vezette missziókban.¹³⁸

Ukrajna – Ütközőállam Nyugat- és Kelet-Európa között

A Szovjetunió egykori tagállama, Ukrajna 1991. augusztus 24-én kiáltotta ki függetlenségét. Még ugyanebben az évben átmenetileg kisebb konfliktus alakult ki Ukrajna és Oroszország között a Krím-félsziget hovatartozásáról. A Szivasztopolban települő Orosz Fekete-tengeri Flotta bérleti díj ellenében ma is használhatja az ukrán kikötőt és az ország tengeri felségvizeit. Ukrajna nukleáris arsenált örökölt az egykori Szovjetuniótól, de lemondott az atomfegyverekről.¹³⁹ 1994. január 14-én Bill Clinton amerikai, Borisz Jelcin orosz és Leonyid

¹³⁷ *The Military Balance 2013*, p. 172.

¹³⁸ *Ministerstvo Obrany Slovenskej Republiky – Operácie (Szlovák Köztársaság Védelmi Minisztériuma – Műveletek)*

<http://www.mosr.sk/infoservis-mo-sr/> (Letöltve: 2013. október 20.)

¹³⁹ *Ukrajna függetlenné válásakor a világ harmadik legnagyobb nukleáris arsenáljával rendelkezett. Ez magában foglalt körülbelül 1900 stratégiai atom-robbanófejet, 2500 harcászati atomfegyvert, 130 SS-19 és 46 SS-24 interkontinentális ballisztikus rakétát, 25 Tu-95 és 19 Tu-160 típusú stratégiai bombázó-repülőgépet, illetve azok légi indítású*

Kravcsuk ukrán elnök háromoldalú megállapodást kötött Ukrajna nukleáris fegyvereinek leszereléséről. 1994. december 5-én az ország csatlakozott az Atomsorompó Szerződéshez (Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons – NPT).¹⁴⁰

2004-ben Leonyid Kucsma államfő harmadszor nem jelölthette magát, így nem indult az elnökválasztásokon. Az oroszbarát szavazók által támogatott Viktor Janukovics minimális többséggel győzött a nyugatbarát Viktor Juscsenko előtt. Az ellenzék azonban az eredményt nem akarta elfogadni, ezért tiltakozásul 2004 novemberében kitört az úgynevezett „narancsos forradalom”. Az ellenállásnak köszönhetően 2005-ben a nyugati orientáltságú Juscsenko lett az ország államfője. Az öt évvel későbbi elnökválasztást (2010 februárjában) azonban meggyőző többséggel az oroszbarát Janukovics nyerte Julija Timosenko miniszterelnökkel, a „narancsos forradalom” egyik kulcsszereplőjével szemben.

Ukrajna euro-atlanti közeledése már az 1990-es évek elején megkezdődött, ugyanis az ukrán vezetés különleges kapcsolatokat alakított ki a NATO-val. Az ország viszonylag korán, 1994. február 8-án csatlakozott a NATO PfP programjához.¹⁴¹ Azért kapott kiemelt figyelmet, mert atomfegyverekkel rendelkezett, illetve méreteit (területe: 603 550 km² és lakossága: 44 573 205 fő)¹⁴² tekintve ma is meghatározó állam Európában. 1997-ben megalakult a NATO–Ukrajna Bizottság, amely megfelelő konzultációs fórumot és mechanizmust jelentett a Szövetséggel folytatott politikai párbeszéd és együttműködés megvalósítására. Időközben Ukrajna a NATO által vezetett műveleteknek is aktív hozzájáruló tagja lett.¹⁴³ Juscsenko elnök kiemelten támogatta a NATO–ukrán kapcsolatok bővítését, sőt a NATO-tagság elérését is, de az akkori ellenzék – élén az oroszbarát Janukovicsal – erélyesen ellenezte azt. A 2010 elején hatalomra került

irányítható rakétáit. *Nuclear Threat Initiative*, <http://www.nti.org/country-profiles/ukraine/nuclear/> (Letöltve: 2013. október 20.)

¹⁴⁰ *The US–Russia–Ukraine Trilateral Statement and Annex*,

<http://www.atomicarchive.com/Docs/Deterrence/Trilateral.shtml> (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁴¹ *Signatures of PfP Framework Document*, A dokumentumot Anatolij Zlenko külügyminiszter írta alá.

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm, (Letöltve: 2013. október 8.)

¹⁴² *The World Factbook – Ukraine*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html> (Letöltve: 2013. október 20.)

¹⁴³ *NATO’s relations with Ukraine*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm? (Letöltve: 2013. október 13.)

Janukovics még abban az évben, júliusban aláírta azt a törvényt, amelyben deklarálták, hogy Ukrajna el nem kötelezett ország marad. Nem kíván a NATO tagja lenni, de folytatja az együttműködést a Szövetséggel és más államokkal.¹⁴⁴

A NATO–Ukrajna együttműködés tehát nem szakadt meg. A közös Bizottság 2011. áprilisi ülésén a Szövetség külügyminiszterei és Ukrajna képviselői deklarálták az együttműködés kiterjesztését. A felek 2012-ben folytatták az egyeztető tárgyalásokat a nemzetközi műveletekben történő közös részvételről és az ukrán haderőreform támogatásáról. Viktor Janukovics elnök 2012. június 8-án ellenjegyezte Ukrajna új Nemzeti Biztonsági Stratégiáját¹⁴⁵ és Katonai Doktrínáját¹⁴⁶. A korábbiakat ugyanis aktualizálni kellett az el nem kötelezettségről szóló törvény szelleme szerint. Az euro-atlanti integráció Oroszország tiltakozása és Janukovics elnök politikájának köszönhetően megrekedt az elért szinten, és nem fejlődött tovább a taggá válás irányába. 2013 februárjában a NATO–Ukrajna Bizottság tagjai megállapodtak, hogy Ukrajna támogatja a Szövetség Szomália partjainál végrehajtott kalózkodás elleni fellépését, illetve folytatják a közös kiképzéseket, gyakorlatokat, a leszerelő ukrán hivatásos katonák átképzését, valamint az ukrán katonai radioaktív szennyeződések semlegesítését.¹⁴⁷

Ukrajna EU-közeledése a NATO-tagság kérdésénél tisztább képet mutat, és szélesebb társadalmi bázison alapul. Ugyanakkor a csatlakozási szándék a deklarációk szintjét egyelőre nem haladta meg, a gyakorlati lépések terén pedig jelentős a lemaradás. Az ország beragadt az orosz és az európai uniós érdekszféra közé. Janukovics elnök a 2013. szeptemberi jaltai nemzetközi gazdasági konferencián határozottan kijelentette, hogy Ukrajna novemberben aláírja a Társulási Megállapodást az EU-val, mert ez a jól felfogott érdeke, de közben folytatja a dialógust Oroszországgal is.¹⁴⁸ Ezzel az elnök egyértelművé tette az

¹⁴⁴ *Ukraine says NO to NATO*, <http://rt.com/politics/ukraine-says-no-nato/> (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁴⁵ *Az ukrán elnök 389/2012 rendelete Ukrajna Nemzeti Biztonsági Stratégiájának elfogadásáról*.

<http://www.president.gov.ua/documents/14823.html> (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁴⁶ *Az ukrán elnök 390/2012 rendelete Ukrajna Katonai Doktrínájának elfogadásáról*. <http://www.president.gov.ua/documents/14824.html> (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁴⁷ *NATO's relations with Ukraine*,

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm? (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁴⁸ *Ukraine has one foot in Europe and the other in the economic abyss*, <http://www.forbes.com/sites/katyasoldak/2013/09/26/ukraine-has-one-foot-in-europe-and-the-other-in-the-economic-abyss/> (Letöltve: 2013. október 8.)

ukrán EU-integrációs külpolitikai elkötelezettséget. Az orosz politikai vezetés azonban nem nézi jó szemmel Ukrajna EU-közeledését, és az orosz gazdaságtól – különösen az energiahordozók tekintetében – közismerten függő ukrán gazdaság összeomlását vizionálja, ha folytatódik a szerinte renitens ukrán magatartás. Oroszország vízumkényszer bevezetésével fenyegeti Ukrajnát, amennyiben aláírja a Társulási Megállapodást.¹⁴⁹

A NATO–ukrán kapcsolatok hullámzásainak okát az ukrán belpolitikai helyzetben kell keresni. A földrajzilag is tetten érhető nyugati és keleti orientáció élesen megosztja az ország lakosságát, ami az elmúlt évek elnök- és parlamenti választásainak eredményeiben is beigazolódott. Hol a nyugatbarát, hol az Oroszország felé orientálódó erők győztek. A politikai dualizmus miatt az elmúlt két évtizedben nem volt koherens a kül- és katonapolitikai irányvonal az országban. Az EU-hoz fűződő viszony egységesebb képet mutat az ukrainai pártok vélemény spektrumában, mintha Ukrajna a kivívott függetlenségét biztosítottabbnak vélné az EU-n belül, mint Oroszországgal szövetségben. Az EU egyre szorosabb kapcsolatok kialakítására törekszik Ukrajnával, de Oroszország ellenzi azt. A NATO szintén segíti Kijev közeledését, de tiszteletben tartja az ukrán óvatosságot, illetve Oroszország vélt vagy valós fenyegetettség érzését. A Military Balance 2013 kiadvány adatai szerint a haderőben 129 950 katona szolgál, az ENSZ és a NATO vezette missziókban pedig 610 ukrán katona vesz részt.¹⁵⁰

Románia – Szövetségben egyéni érdekérvényesítéssel

Romániában Nicolae Ceaușescu több évtizedes hatalmának az 1989. december 22-én kitört romániai forradalom vetett véget. A véráldozatot is követelő népfelkelés az autoriter kommunista rendszer megdöntését eredményezte. A hatalmat a Nemzeti Megmentési (Felszabadítási) Front vette át, amely többpárti választásokat tartott, és parlamenti demokráciát vezetett be az országban. A rendszerváltó román politikai elit – felismerve a történelmi lehetőséget – a nyugat-európai értékrend átvételét választotta, ami kijelölte a közeledés útját az EU és a NATO irányába. Elkötelezettségét igazolva Románia 1994. január 26-

¹⁴⁹ Oroszország vízumkényszer bevezetésével fenyegeti Ukrajnát,
<http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/22592-oroszorszag-vizumkenyszer-bevezetesevel-fenyegeti-ukrajnat> (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁵⁰ *The Military Balance 2013*, p. 239., 241.

án a Pfp program első tagjává¹⁵¹ vált, és aktívan megkezdte a NATO-szabványok átvételét. A különböző missziókba (Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Irak, Afganisztán) rendszerint harcoló erőkkkel vagy különleges képességekkel (műszaki, felderítő, katonai rendőr, stratégiai légi szállító, különleges műveleti stb.)¹⁵² jelentkezett sokszor már a műveletek kezdetén, ami növelte a román katonák elismertségét és az ország presztízsét. A teljes jogú NATO-tagság elérésére a 2002. novemberi prágai meghívást követően a 2004-es bővítési hullámban, március 29-én került sor.¹⁵³

Az integrációs törekvések és célok hivatalos megalapozása érdekében Románia számos biztonság- és védelempolitikai dokumentumot kidolgozott. Elfogadták a Katonai Stratégiát (2000), a Fehér Könyvet (2004), a Nemzeti Biztonsági Stratégiát (2007)¹⁵⁴ és a Haderő-átalakítási Stratégiát (2007). Az Alkotmány előírta a Nemzeti Védelmi Stratégia elkészítését is, ami egy kis késéssel, 2005 helyett csak 2008-ban született meg. A Nemzeti Védelmi Stratégia az első ilyen elnevezésű, megjelenését tekintve pedig a legfrissebb biztonságpolitikai dokumentum, amely meghatározza a védelmi stratégia kereteit és alapjait, a nemzeti védelem stratégiai céljait, a védelmi szektor tevékenységi irányait és a védelem forrásait. A dokumentum kihangsúlyozza, hogy Románia egy szuverén, független, egységes és oszthatatlan, szilárd demokráciával és működő piacgazdasággal rendelkező nemzetállam, amely aktív nemzetközi közösségi tagságával összhangban törekszik érdekei védelmére.¹⁵⁵

Románia NATO-tagságát felhasználva rendszerint kiemeli a Fekete-tenger térségének stratégiai jelentőségét, és ebben kulcsszereplőként regionális közép-hatalmi törekvéseit sem palástolja. A román politikai vezetés az euro-atlanti közeledés kezdetétől fogva különleges stratégiai partnerségre törekszik az

¹⁵¹ *Signatures of Pfp Framework Document*,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm, A dokumentumot Teodor Meleşcanu külügyminiszter írta alá. (Letöltve: 2013. október 8.)

¹⁵² *Romanian Defence 2013 – kiadvány a román Nemzetvédelmi Minisztérium honlapján*, <http://www.mapn.ro/publicatii/p.12-13>. (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁵³ *Seven new members join NATO*,
<http://www.nato.int/docu/update/2004/03-march/e0329a.htm> (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁵⁴ *Strategia de Securitate Națională a României (Románia Nemzeti Biztonsági Stratégiája)*,
<http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf> (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁵⁵ TÓTH Sándor: *Románia nemzeti védelmi stratégiája*, p. 38-47.

Egyesült Államokkal. Ennek egyik bizonyítéka, hogy a két ország külügyminiszterei 2011 szeptemberében megállapodást kötöttek az amerikai ballisztikus rakétavédelmi rendszer bizonyos európai komponensének romániai telepítéséről. Ezen kívül a két ország egy „Az Amerikai Egyesült Államok és Románia közös nyilatkozata a 21. századra szóló stratégiai partnerségről” című dokumentumot is aláírt. Az eseményt követően román elemzők arra a következtetésre jutottak, hogy Románia lehet az amerikai közel-keleti politika legfőbb szövetségese Délkelet-Európában, és a regionális vezető szerep is elérhetővé vált. Az egyezményektől, illetve az azt eredményező infrastruktúrafejlesztéstől és nemzeti befogadó támogatástól Románia politikai elismerést, gazdasági beruházásokat és védelmi képességfejlesztési segítséget vár az Egyesült Államoktól.¹⁵⁶

Románia volt az első szocialista ország, amely hivatalos kapcsolatokat létesített az Európai Közösséggel (EK). 1974-ben bekerült az EK általános preferenciarendszerének kedvezményezettjei közé, 1980-ban pedig az ipari termékek kedvezményes vámrezsimjéről is szerződést kötött vele. Az ország 1995. június 22-én nyújtotta be felvételi kérelmét az Európai Unióhoz. 2000. február 15-én megkezdte az EU-csatlakozási tárgyalásokat, és 2002-re az összes fejezetet megnyitották. A tárgyalási folyamat 2004. december 14-én ért véget. Az Európai Tanács – a 2004-es bővítési hullámból kimaradó román felet ösztönözve – a 2002. decemberi koppenhágai ülésén meghatározta a román belépés 2007. január 1-jei időpontját, amit a 2003. júniusi Thesszalonikiben rendezett csúcsoson ismét megerősített. Az Európai Bizottság folyamatosan monitorozta Románia felkészülését, és a csatlakozási időpont egy évvel történő elhalasztását is felvetette a felkészületlenség esetére. Erre azonban végül nem került sor, az eredeti menetrendet tartva Románia és Bulgária az EU tagjává vált.¹⁵⁷ Az EU-csatlakozás az ország számára kiemelkedő történelmi lépés volt 2007-ben. Utólag azonban már több EU-tagállam is úgy értékeli, hogy talán túl korai volt felvenni Romániát az elitklubba, mivel a követelményeket számos területen csak alig teljesítette. Különösen a szervezett bűnözés és a korrupció elleni fellépés hiányosságai miatt éri rendszerint éles kritika a román állami vezetést.

¹⁵⁶ ZÁKONYI Botond: *Az amerikai–román stratégiai partnerség, Magyar Külügyi Intézet, Gyorselemzés 2011/21,*

<http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=BWJKJG> (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁵⁷ Románia: *Út a csatlakozási kérelemtől a teljes jogú tagságig,*

http://www.euvonal.hu/index.php?op=csatlakozas_csatlakozasdokumentumok&id=17 (Letöltve: 2013. október 8.)

Románia Bulgáriával együtt a schengeni övezetnek is tagja kíván lenni, de a feltételeket egyelőre nem tudta maradéktalanul teljesíteni.

Románia politikai elitje a szövetségi értékek átvétele és a kötelezettségek végrehajtása mellett mindig fontosnak tartotta a saját nemzeti érdekek szem előtt tartását. Békemissziós és PfP-vállalásai azt a célt szolgálták, hogy a román nemzet nemzetközi téren is tekintélyt vívjon ki magának. Románia és Bulgária 2007-ben szinte az „utolsó pillanatban” lépett be az EU-ba, hiszen a következő év (2008) végén megkezdődött az Európát is mélyen sújtó pénzügyi-gazdasági válság, ami erősítette a bővítéssel kapcsolatos szkepszist. Az integrációs politika és a Nemzeti Védelmi Stratégia tartalma is bizonyítja, hogy Románia tulajdonképpen nemzetközi segítséggel építi sajátos nemzeti identitását. A Military Balance 2013 kiadvány adatai szerint a haderőnek 71 400 aktív állományú tagja van. Az ENSZ, a NATO és az EU vezette missziókban 1942 román katona vállalt szerepet.¹⁵⁸

Szerbia – EU-tagsági célok NATO-csatlakozás nélkül

A Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban (Szerbia és Montenegró tagköztársaságok szövetsége 1992-től) a délszláv utódállamokéhoz képest is megkésett a rendszerváltás. A milosevicsi autokrata jugoszláv rezsimet a szerb nép 2000. október 5-én döntötte meg forradalommal. Az új demokratikus vezetés a jogállamiság követelményét szem előtt tartva mielőbb meg akart szabadulni a múlt terhes örökségétől, a régi politikai apparátustól, a félkatonai és bűnöző szervezetektől és a korábbi törvényteleniségektől. Zoran Djindjics szerb miniszterelnök 2003. márciusi meggyilkolása azonban bizonyította, hogy a rendszerváltás gyenge lábakon áll, és a kormányfő által szorgalmazott gyors reformfolyamat bizonyos körök érdekeivel ellentétes. Az időközben kialakuló belső társadalmi összefogás és a nemzetközi közösség támogatása a 2000-es évek közepétől elősegítette a valódi rendszerváltást.

A 2003. február 4-én megalakult új államszövetség, Szerbia és Montenegró Államközössége a nyugat-balkáni államok euro-atlanti és európai integrációs törekvéseit követve megkezdte a NATO-hoz és az EU-hoz történő közeledést. Montenegró azonban elégedetlen volt az intenzitással, ezért Szerbiától külön utat választott (ez volt az úgynevezett „kettős közeledés”: *“twintrack approach”*), amihez az EU-tól is segítséget kapott. Szerbia és Montenegró szövetsége fokozatosan lazult, majd a 2006. május 21-ei montenegrói független-

¹⁵⁸ *The Military Balance 2013, p. 168-169.*

ségi népszavazást követően június 3-án felbomlott. Szerbia két nap múlva szintén deklarálta függetlenségét.

A NATO és Szerbia közötti intézményes kapcsolatokat 2006 februárjától a Belgrádban működő Védelmi Reform Csoport (Defence Reform Group – DRG) jelentette, amelynek feladata a NATO felügyelete mellett, de a helyi magas rangú tisztek vezetésével a szerb haderő reformjának, demokratikus ellenőrzésének és fenntarthatóságának megvalósítása volt.¹⁵⁹ Szerbia 2006. december 14-én hosszas előkészület után csatlakozott a NATO PfP programjához.¹⁶⁰ A szerb euro-atlanti integrációs folyamatot azonban megszakította, hogy az ország Alkotmányában deklaráltan tartományi státust élvező Koszovó Parlamentje 2008 februárjában egyoldalúan kikiáltotta a függetlenséget.¹⁶¹ Az akkor hatalmon lévő Vojislav Kostunica vezette nacionalista kormány a NATO-t és részben az EU-t tette felelőssé a koszovói egyoldalú lépésekért, ezért egyes tagállamaikkal felfüggesztette a korábban jónak mondható diplomáciai kapcsolatokat.

A 2008 nyarán megalakult új szerb kormány változtatott Kostunica dacos, sértődött politikáján, és az EU-integrációt tette külpolitikai prioritásává, de közben Koszovó megtartásáért is sikraszállt. A NATO-közeledés viszont megrekedt a PfP szintjén, mivel a tagság kérdése az 1999 tavaszán Jugoszlávia ellen végrehajtott NATO légi hadművelet és a 2008. februári koszovói elszakadás miatt kialakult szerb lakossági ellenszenv következtében lekerült a napirendről. Szerbia a kelet-közép-európai volt szocialista országok példájától eltérően NATO-csatlakozás nélkül kívánja elérni az EU-tagságot.

A szerb védelmi tárca és a haderő vezetése a történetek ellenére a politikai irányvonalától kissé eltérve tovább folytatta a NATO-szabványok átvételét. A szövetségi elveknek megfelelően megkezdte a stratégiai dokumentum- és doktrínarendszer kidolgozását, amelynek eredményeként 2009. október 26-án megszületett a Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Védelmi Stratégia.¹⁶² A stra-

¹⁵⁹ *NATO's relations with Serbia,*

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50100.htm (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁶⁰ *Signatures of PfP Framework Document,*

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm, A dokumentumot Borisz Tadic's köztársasági elnök írta alá. (Letöltve: 2013. október 8.)

¹⁶¹ *Kosovo Declaration of Independence,* (Letöltve: 2013. október 13.)

http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Dek_Pav_e.pdf

¹⁶² *Strategije (Stratégiák)*

http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=4350 (Letöltve: 2013. október 13.)

tégiák jelentős hiátust pótolnak, ugyanis a rendszerváltást követően a haderővel kapcsolatos elvárásokat és koncepciókat csak alacsonyabb szintű dokumentumok határozták meg. A Védelmi Stratégia nem veti fel a NATO-tagság lehetőségét, de nem is zárja ki azt, miközben a Szövetség elveinek átvételét szorgalmazza.

Szerbia az egy évtizedes erőfeszítés ellenére az EU-közeledés kezdetén jár. Az Európai Tanács Thesszalónikiben tartott 2003-as csúcstalálkozóján Szerbia és Montenegró, illetve a többi nyugat-balkáni állam potenciális EU-tagjelöltté vált. 2008. április 29-én az EU és Szerbia Luxemburgban aláírta a Stabilizációs és Társulási Megállapodást (Stabilisation and Association Agreement – SAA¹⁶³). 2009. december 19-én Szerbia, Montenegró és Macedónia vízummentességet kapott az EU-tól. Szerbia három nap múlva, 2009. december 22-én felvételét kérte az Európai Unióba, amelynek külügyminiszterei 2011 októberében előzetesen támogatták a tagjelölti státusz odaítélését. 2012. március 1-jén az EU állam- és kormányfői végül megszavazták Szerbia tagjelöltségét.¹⁶⁴ Ennek legnagyobb akadályá már 2011 folyamán elhárult, a szerb hatóságok ugyanis kiadták a hágai Nemzetközi Törvényszéknek (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia – ICTY) az utolsó szerb háborús vádlottakat. Belgrádnak a csatlakozási tárgyalások megkezdése (jelenlegi álláspont szerint 2014 januárja) és sikeres lebonyolítása érdekében azonban még számos követelményt kell teljesítenie. A 2012-ben megválasztott új államfő (egykori radikális párti vezető) és szocialista kormányfő is úgy véli, Szerbia EU-csatlakozásának nincsen alternatívája.

Szerbia sajátos helyzetben van a többi nyugat-balkáni állammal összehasonlítva. Nem a NATO-csatlakozást (az EU előszobáját) tekinti az elsőrangú elérendő célkitűzésnek. Az ország ennek ellenére a NATO elvei alapján szervezte át haderejét, és a legjobb katonai együttműködést továbbra is a Szövetség tagállamaival folytatja. 2020 előtt nem várható Szerbia teljes jogú EU-integrációja, mivel az egy évtizedes regionális politikai, gazdasági és társadalmi lemaradást nem lesz könnyű ledolgozni. Akkorra azonban a szerb politikai NATO-ellenesség

¹⁶³ A 2000-ben megkezdett stabilizációs és társulási folyamat a nyugat-balkáni régió országait (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Montenegró, Szerbia, később Koszovó) készíti fel az EU-tagságra. Horvátország nyugat-balkáni államként elsőnek csatlakozott az EU-hoz

¹⁶⁴ Serbia – Membership Status, http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/serbia/index_en.htm (Letöltve: 2013. október 9.)

is enyhülhet, és nem kizárt, hogy az EU- és NATO-csatlakozás közel egy időben következik be. Szerbia számára hátrányos, hogy az EU bővítési hajlandósága csökkent, és jelenleg nincsen olyan stratégiai érdek, ami ezt megváltoztatná. A Military Balance 2013 kiadvány szerint a szerb haderőben 28 150 katona szolgál.¹⁶⁵ A Védelmi Minisztérium honlapján megtalálható adatok alapján a szerb katonák a NATO-éban nem, de az ENSZ és az EU vezette missziókban 120 fővel¹⁶⁶ vesznek részt.

Horvátország – NATO-tagság a mielőbbi EU-csatlakozásért

Az egykori jugoszláv tagköztársaságot súlyosan érintette a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (JSzSZK) fegyveres felbomlása, a pusztító délszláv háború (1991-1995), amely jelentősen visszavetette az ország politikai, gazdasági és társadalmi fejlődését. Horvátország 1991. június 25-én kikiáltotta függetlenségét, amit az Európai Közösség 1992. január 15-én elismert. Az ország már a kezdetektől kitűzte magának a nyugati demokráciák értékrendjének követését. A kilencvenes évek első felében a Franjo Tuđman államfő által kialakított erős elnöki hatalom, a nacionalizmus és a délszláv háború társadalmi öröksége nem kedvezett az euro-atlanti és európai közeledésnek. Az emberi jogok megsértése, a feltételezhetően elkövetett háborús bűncselekmények és az ICTY-jal történő nem teljes együttműködés miatt az EU nem volt hajlandó elismerni Horvátország igazi nyugatorientáltságát, és sokáig a balkáni intolerancia élő mementójaként emlegette.¹⁶⁷ Az 1992 óta folyó hosszas eljárást és vitát követően Horvátország 1996. november 6-án az emberi jogok érvényesüléséért síkra szálló Európa Tanács teljes jogú tagja lett, ami elősegítette európai uniós integrációját is.

A horvát állami vezetés arra törekedett, hogy megszabaduljon a balkáni stigmától, ennek érdekében önálló utat szeretett volna járni az európai közeledésben. Az elszigeteltségből történő kitörés Horvátországnak csak 2000-tól, Tuđman 1999. decemberi halálát követően sikerült. A belpolitikai váltás új lendületet adott az integrációnak, a NATO- és az EU-tagság elérése tekinteté-

¹⁶⁵ *The Military Balance 2013*, p. 170.

¹⁶⁶ *Aktuelne multinacionalne operacije (Jelenlegi multinacionális műveletek)*, http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=4366 (Letöltve: 2013. október 20.)

¹⁶⁷ LŐRINCZNÉ BENCZE Edit: *Az európai uniós bővítések elmélete és gyakorlata a horvát csatlakozás tükrében*, p.171.

ben nemzeti konszenzus jött létre a kormány és az ellenzéki pártok között. Horvátország 2000. május 25-én a PfP program tagjává vált¹⁶⁸, ezzel megkezdődött a NATO-csatlakozás folyamata. 2003. május 2-án az Egyesült Államok támogatása mellett Tiranában megalakították az Adriai Charta (*Adriatic Charter*) formációt, amelynek első tagjai Albánia, Horvátország és Macedónia lettek. A szervezet 2008. december 4-én két új taggal, Bosznia-Hercegovinával és Montenegróval is kibővült, Szerbia pedig megfigyelői státust kapott. A NATO 2008. április 2-4. között megtartott bukaresti csúcstalálkozóján meghívta Horvátországot tagjai közé. 2009. április 1-jén Horvátország Albániával együtt a Szövetség teljes jogú tagjává vált.¹⁶⁹

Horvátország 2003. február 21-én hivatalos csatlakozási kérelmet nyújtott be az EU-hoz, bár ekkor még nem lépett életbe a 2001. október 29-én aláírt SAA. 2004 júniusában az ország megkapta a tagjelölti státuszt, és megkezdődött a csatlakozási folyamat az ICTY-jal történő teljes körű együttműködés feltételeinek teljesítése mellett. A háborús bűnösök ügye ugyan még ekkor is tisztázatlan volt, de az elért eredmények (a háborús bűncselekmények elkövetésével vádolt Ante Gotovina horvát tábornok¹⁷⁰ letartóztatása) végül 2005-ben lehetővé tették a tárgyalások megkezdését. A dialógus halogatása miatt 2005 szeptemberére a horvát lakosság csalódottsága oda vezetett, hogy a 2003 júniusában mért 82%-os EU-tagsági támogatottság mindössze 33%-osra csökkent, és csak az egyeztetések októberi megkezdését követően emelkedett ismét 49,6%-ra. A csatlakozási tárgyalások 35 fejezetéből az elsőt 2006. június 12-én nyitották meg. 2008-ban Szlovénia megakasztotta a csatlakozási folyamatot, mert Horvátország a benyújtott dokumentációkban a két fél között fennálló, a Pirani-öböl érintő határvíta lezáratlanságát figyelmen kívül hagyva saját álláspontját jelentette meg. Ez szlovén részről azt az aggodalmat keltette, hogy a horvát dokumentumok EU részéről történt indirekt elfogadása egy esetleges nemzetközi bírósági tárgyalás során hátrányt jelentene Szlovéniának.¹⁷¹

¹⁶⁸ *Signatures of PfP Framework Document*,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm, A dokumentumot Tonino Picula külügyminiszter írta alá. (Letöltve: 2013. október 8.)

¹⁶⁹ *NATO's relations with Croatia*,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_31803.htm (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁷⁰ 2012 novemberében az ICTY felmentette Gotovina tábornokot a háborús bűncselekmények elkövetésének vádjától.

¹⁷¹ LŐRINCZNÉ BENCZE Edit: *Az európai uniós bővítések elmélete és gyakorlata a horvát csatlakozás tükrében*, p. 191-192.

Horvátország a magyar EU-elnökség végére, 2011. június 30-ig befejezte a csatlakozási tárgyalásokat az EU-val, és a ratifikációs folyamat lezárulását követően 2013. július 1-jén csatlakozott az Unióhoz.

Horvátország legfrissebb, 2010-ben elkészült, de egyelőre csak tervezet formájában létező csúcsdokumentuma a Nemzeti Biztonsági Stratégia¹⁷², amely a 2002-ben elfogadott elődje után ismerteti a Horvát Köztársaság nemzeti biztonsági politikáját, valamint végrehajtásának eszközeit és módját. A stratégiát a társadalmi nyilvános vitát követően a Nemzetbiztonsági Tanács tárgyalja, és a Szábor (Parlament) hagyja jóvá. A dokumentum elfogadásával feltehetően megvárták a 2013. július 1-jei EU-csatlakozást, ami a tartalmi részben is okozhat kisebb módosításokat. Ezt követően aktualizálhatják a szintén 2002-es Védelmi Stratégiát, illetve az egyéb stratégiai haderő-szervezési dokumentumokat.

Horvátország a kelet-közép-európai államok integrációs folyamatának klaszszikus útját (először NATO-, majd EU-csatlakozás) járta végig öt-kilenc éves késéssel. Ennek oka egyrészt az 1990-es évek elején elhúzódó délszláv fegyveres konfliktus, majd az azt követő nacionalista politikai kurzus volt. 2000 óta azonban Horvátország bizonyította, hogy az elkötelezettség a gazdasági nehézségek ellenére is elvezethet a teljes jogú tagsáig. Az ország NATO- és EU-csatlakozása jó példával szolgálhat, és ösztönzőleg hathat a többi nyugat-balkáni állam számára, amelyek egyelőre az integráció különböző szintjein tartanak más-más okokból. A horvát haderőben a polgári alkalmazottakkal együtt jelenleg 17 759 fő szolgál.¹⁷³ A horvát katonák 254 fővel vesznek részt az ENSZ, a NATO és az EU által vezetett nemzetközi missziókban.¹⁷⁴

¹⁷² *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske (Horvát Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája) – Nacrt (Tervezet) – 2010*, <http://www.morh.hr/hr/strategija-nacionalne-sigurnosti-1.html> (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁷³ *Oružane snage Republike Hrvatske (A horvát Fegyveres Erők), Općenito o OSRH (Általánosságban a Horvát Köztársaság Fegyveres Erőiről)* [http://www.osrh.hr/prikaz_hr.asp?gjo@=774&Uvfj\]=4](http://www.osrh.hr/prikaz_hr.asp?gjo@=774&Uvfj]=4) (Letöltve: 2013. október 20.)

¹⁷⁴ *Sudjelovanje pripadnika oružanih snaga RH u mirovnim operacijama i misijama (A horvát haderő tagjainak részvétele békeműveletekben és missziókban)*, [http://www.osrh.hr/prikaz_hr.asp?gjo@=575&Uvfj\]=7](http://www.osrh.hr/prikaz_hr.asp?gjo@=575&Uvfj]=7) (Letöltve: 2013. október 20.)

Szlovénia – Kis ország nagy szövetségi elkötelezettséggel

A titói Jugoszlávia egykori kis tagköztársasága gyorsabban fejlődött társainál, ami a különbségek növekedését, majd az 1980-as évek végén a függetlenség elérésének igényét eredményezte. Az 1990 áprilisában rendezett első szlovén demokratikus választásokon a Szlovén Demokratikus Ellenzék győzött. December 23-án ügödöntő népszavazást tartottak az ország függetlenségéről, amelyen 93%-os részvételi arány mellett a választók 88%-a az önállóság mellett tette le a voksát. Az ország 1991. június 25-én deklarálta függetlenségét, amelynek hatására a Jugoszláv Néphadsereg (Jugoslovenska Narodna Armija – JNA) fegyveresen beavatkozott az országban, hogy megakadályozza az elszakadást. Szlovénia a híressé vált tíznapos háborúban vívta ki függetlenségét a JNA-val szemben.¹⁷⁵

Szlovénia Parlamentje 1991 decemberében elfogadta az Alkotmányt, amely deklarálta a jogállamiságot, az állampolgárok szabadságát és a szociális biztonságot. 1992 januárjában az Európai Közösség elismerte az ország függetlenségét. A szuverén Szlovénia gyorsan bekapcsolódott a nemzetközi és regionális együttműködés folyamatába. 1992. május 22-én az ENSZ tagja lett, majd 1997 októberében két évre a Biztonsági Tanács nem állandó tagjává vált. 1993. május 14-én csatlakozott az Európa Tanácshoz, amelynek elnöki tisztét 2009. május 1. és november 18. között töltötte be. 2010. július 21-én Szlovénia a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD) 32. tagországa lett. Az ország a Közép-Európai Kezdeményezés és a Délkelet-Európai Stabilitási Paktum keretében szorosan együttműködik a régió államaival.¹⁷⁶

A fiatal ország külpolitikájának kiemelt stratégiai célja volt a NATO-hoz történő csatlakozás, amit biztonsági és nemzeti érdekei, valamint a Szövetséggel közösen vallott értékek is alátámasztottak. A mindenkori kormányzat és a pártok többsége támogatta a közeledést, aminek helyességét a közvélemény-kutatási adatok is rendszerint megerősítették. Szlovénia az első államok között,

¹⁷⁵ 26. December – Independence Day and Anniversary of the Plebiscite, http://www.ukom.gov.si/en/media_relations/background_information/history_national_events/26_december_independence_day_and_anniversary_of_the_plebiscite/ (Letöltve: 2013. október 14.)

¹⁷⁶ Slovenia in the World, <http://www.slovenia.si/slovenia/state/slovenia-in-the-world/> (Letöltve: 2013. október 10.)

1994. március 30-án a PfP program részese lett.¹⁷⁷ Az első szlovén katonák 1997 októberében csatlakoztak a NATO vezette SFOR-hoz (Stabilisation Force) Bosznia-Hercegovinában. A 2002 novemberében tartott prágai NATO-csúcson meghívták Szlovéniát a Szövetségbe, majd 2003 januárjában megkezdődhettek a csatlakozási tárgyalások. A 2003. március 23-án megtartott referendumon 60%-os részvételi arány mellett a szavazók 66%-a támogatta az ország NATO-tagságát. 2004. február 24-én a szlovén Nemzetgyűlés ratifikálta a Washingtoni Szerződést, és a szlovén katonák már márciusban megjelentek a NATO vezette afganisztáni ISAF (International Security Assistance Force) misszióban. Szlovénia 2004. március 29-én csatlakozott a Szövetséghez.¹⁷⁸

Az EU-tagaság szintén kezdettől fogva az ország kiemelt célkitűzése volt, amit minden parlamenti párt egyöntetűen támogatott. A társadalmi elkötelezettséget a közvélemény-kutatási adatok is visszaigazolták, az EU-hívek aránya ritkán csökkent 50% alá. 1996. június 10-én Szlovénia aláírta a Társulási Megállapodást az EU-val, majd 1998. március 31-én megkezdte a csatlakozási tárgyalásokat. 1999. február 1-jén életbe lépett a megállapodás, és Szlovénia még aznap hivatalosan felvételét kérte az EU-ba. A 2003. március 23-án megrendezett népszavazáson a választók 89,64%-a igent mondott Szlovénia EU-tagságára. Az ország 2004. május 1-jén az EU teljes jogú tagjává vált.¹⁷⁹ Szlovénia a feltételek teljesítését követően 2007. január 1-jén az euró zóna 13. tagországa lett, a 2004-es bővítés államai közül elsőként. Még ugyanebben az évben december 21-én a schengeni övezetnek is részesévé vált. Az új EU-tagok közül Szlovénia volt az első ország, amely az Európai Bizottság elnöki tisztét is betölthette, mégpedig 2008 első félévében.¹⁸⁰

Szlovénia biztonsági stratégia- és doktrínarendszere igazodik a NATO elvekhez. Már 2001-ben elkészült a Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Védelmi Stratégia. 2004-ben az ország csatlakozott a NATO-hoz és az EU-hoz, ami merőben új követelményeket támasztott a szlovén biztonságpolitikával és védelmi rend-

¹⁷⁷ *Signatures of PfP Framework Document, A dokumentumot Janez Drnovšek miniszterelnök írta alá.*

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm, (Letöltve: 2013. október 8.)

¹⁷⁸ *Slovenia and NATO*, <http://nato.gov.si/eng/slovenia-nato/> (Letöltve: 2013. október 10.)

¹⁷⁹ *Accession – Slovenia*, <http://www.evropa.gov.si/en/accession/> (Letöltve: 2013. október 10.)

¹⁸⁰ *Slovenia in the World*, <http://www.slovenia.si/slovenia/state/slovenia-in-the-world/> (Letöltve: 2013. október 10.)

szerral szemben. A 2006-ban elfogadott Katonai Doktrína már követte ezt a változást, de a tágabb keretet biztosító és felette álló új Nemzeti Biztonsági Stratégia csak 2010-ben készült el.¹⁸¹ A Nemzeti Biztonsági Stratégia az ország stratégiai céljaival és érdekeivel, geopolitikai és geostratégiai pozíciójával, a nemzetközi biztonsági környezettel, a nemzetbiztonságot érintő fenyegetésekkel és kockázatokkal, az ezekre adandó válaszokkal, valamint a nemzetbiztonsági rendszerrel foglalkozik. A Katonai Doktrína az elsőszámú katonai dokumentum, amely történelmi tanulságokon és a háború megvívásának elméleti elemzésén alapul. Elsősorban a szlovén haderő tervezéséért, fejlesztéséért és alkalmazásáért felelős parancsnokok, valamint a képzéssel és kiképzéssel foglalkozó szervezetek részére készült. A doktrína a nyitottság jele, bemutatja a Szlovén Fegyveres Erők alkalmazásának és műveletei végrehajtásának elveit.¹⁸²

Szlovénia polgárai már a függetlenség elnyerését követően elkötelezték magukat az európai és euro-atlanti integráció mellett, jelezve a nyugat-európai közösség értékrendjéhez tartozásukat. A NATO-integráció és az EU-csatlakozási felkészülés párhuzamosan folyt, amit egy relatív stabil gazdasági fejlődés is támogatott. Az elért eredmények tekintélyt hoztak a kis országnak a NATO-n és az EU-n belül egyaránt, amelyek közös biztonság- és védelempolitikai kezdeményezéseiben Szlovénia ma is meghatározó szerepet játszik. A szlovén haderőben 7360 aktív (hivatásos) katona és polgári alkalmazott, valamint 1517 szerződéses tartalékos katona szolgál.¹⁸³ Az ENSZ, a NATO és az EU által vezetett nemzetközi missziókban 369 szlovén katona vesz részt.¹⁸⁴

Összegzés és következtetések

Magyarország 2014-ben ünnepli NATO-tagságának 15., EU-tagságának pedig 10. évfordulóját, ezért is érdemes visszatekinteni a közelmúlt eseményeire. Az

¹⁸¹ *Resolution on the National Security Strategy of the Republic of Slovenia (2010), Military Doctrine (2006),* http://www.mo.gov.si/en/annual_reports_and_other_documents/ (Letöltve: 2013. október 13.)

¹⁸² Uo.

¹⁸³ *O Slovenski vojski (A Szlovén Hadseregéről),* <http://www.slovenskavojska.si/o-slovenski-vojski/> (Letöltve: 2013. október 20.)

¹⁸⁴ *Mednarodne operacije in misije (Nemzetközi műveletek és missziók),* <http://www.slovenskavojska.si/mednarodno-sodelovanje/mednarodne-operacije-in-misije/#c281> (Letöltve: 2013. október 20.)

utóbbi másfél évtizedben a térségünkben jelentős biztonságpolitikai változások történtek, hiszen a szomszédos országok is továbbléptek az euro-atlanti és az európai integráció folyamatában. Nemzetbiztonsági szempontból biztonságosabbá vált a hazánkat körülölelő térség, ugyanakkor nem jelenthető ki, hogy a biztonsági kihívások többségétől teljesen megszabadultunk volna. Az azonban biztos, hogy a szomszédos országok egyre kevésbé jelentik az instabilitás, illetve a jelentősebb kockázatok és konfliktusok forrását. Kisebb politikai és gazdasági válságok, illetve biztonsági problémák ugyan előfordulhatnak, de azokat közösen, az időközben kiépült és megerősödött kooperatív biztonsági rendszerek és mechanizmusok segítségével sikeresen megoldhatjuk. A környező országok NATO- és EU-tagsága, illetve az integráció érdekében tett erőfeszítései határozottan pozitív hatást gyakoroltak hazánk nemzetbiztonsági helyzetére, ami kiegészül a határon túli magyarok biztonságérzetének növekedésével is. A puszta tagság ugyan nem küszöböli ki a szélsőséges politikai, gazdasági és társadalmi jelenségeket, ugyanakkor a szövetség védőernyője szélesebb körű megoldásokat kínál a különböző nehézségekre a tagoknak, mint a kívülállók-nak.

A NATO- és EU-integráció tekintetében a környező országok közül sorrendben Szlovénia, Szlovákia, Románia és Horvátország érte el a legmagasabb integrációs szintet, hiszen mind a NATO-nak, mind az EU-nak tagjaivá váltak. Mégis jelenleg Ausztria tekinthető a legstabilabbnak, pedig nem tagja a NATO-nak. Ennek egyik oka, hogy a vizsgált államok közül elsőként, már 1995-ben csatlakozott az EU-hoz, amely politikai és gazdasági kohézióját közös kül-, biztonság- és védelempolitikával is kiegészítette, illetve speciális partnerséget alakított ki a NATO-val. Feltehetném a kérdést: Nem lenne elegendő Szerbia és Ukrajna számára csak az EU-tagság, hogy a nyugat-európai értékrendhez tartozzanak? A kérdés megválaszolása nem egyszerű. Az egykor még a szocialista tömbhöz tartozó kelet-közép-európai államok számára a NATO-tagság elérhetőbb volt, ezért a követelmények átfedései miatt is azt tartották az EU előszobájának. A megváltozott geopolitikai helyzetnek köszönhetően azonban ma már kijelenthető, hogy a NATO-tagság nem előfeltétele (hivatalosan sohasem volt az) az EU-csatlakozásnak. Szerbia és Ukrajna más-más okok miatt, de egyelőre kizárja a NATO-tagságot. Közülük Szerbiában változhat meg könnyebben a NATO-val kapcsolatos politikai álláspont és közvélemény, hiszen a történelemben már volt rá példa, hogy az egykori ellenségek tíz évvel később (pl. a második világháborút követően) szövetségesek lettek. Ukrajna Oroszország

ellenkezése és érdekszférája miatt egyelőre csak a lassú EU-közeledést folytathatja, ami kevésbé sérti az orosz érdekeket.

Az integráció feltétlen sürgetése nem jó politika a jelöltek részéről. Értékelésem szerint a felkészülési folyamat feladatainak következetes végrehajtása fontosabb, mint a tagság mielőbbi elérése, hiszen az alapos felkészültség, az értékrend és a jogszabályok átvétele biztonságot és magabiztosságot ad. Egy felkészületlen tagország viszont az EU-n belül is folyamatosan az állandó megfélemlési kényszerrel lesz kénytelen szembenézni. Mindent összevetve megállapítható, hogy hazánk nemzetbiztonsági helyzete a NATO és az EU bővítésével jelentős mértékben javult. Biztonság- és védelempolitikai együttműködési lehetőségeink pedig a két integrációban lemaradt országgal, Ukrajnával és Szerbiával is bővültek. A közösen vallott transzatlanti értékrendet és európai érdekeket sikerült a képességek összeadásával és a felelősség megosztásával nemzetközi szinten is képviselni, ami erősítette az észak-atlanti, illetve az európai térséget egyaránt. Nem kell bizonygatni, hogy az elmúlt másfél évtizedben az összefogás az átmeneti politikai és gazdasági nehézségek ellenére is megőrizte a békét és stabilitást Európában, amiben mind a NATO-nak, mind az EU-nak kiemelt szerepe volt és marad a jövőben is.

Felhasznált irodalom:

- Bundeskanzleramt Österreich (A Szövetségi Kancellári Hivatal honlapja),*
<http://www.bka.gv.at/>
- LÓRINCZNÉ BENCZE Edit: Az európai uniós bővítések elmélete és gyakorlata a horvát csatlakozás tükrében, Széchenyi István Egyetem, Győr, 2009, Doktori (PhD) értekezés,*
<http://rgdi.sze.hu/downloadmanager/details/id/1402//2307>
- Ministarstvo obrane Republike Hrvatske (A Horvát Köztársaság Védelmi Minisztériumának honlapja),* <http://www.morh.hr/>
- Ministerstvo obrany Slovenskej Republiky (A szlovák Védelmi Minisztérium honlapja),*
<http://www.mosr.sk/>
- North Atlantic Treaty Organization, (A NATO honlapja),* <http://www.nato.int/>
- Oružane snage Republike Hrvatske (A horvát Fegyveres Erők honlapja),*
<http://www.osrh.hr/>
- Österreichs Bundesheer (Az osztrák haderő honlapja),* <http://www.bmlv.gv.at/>
- Președintele României (A román elnök honlapja),* <http://www.presidency.ro/>
- Republik Österreich – Parlament (Ausztria Parlamentjének honlapja),*
<http://www.parlament.gv.at/>
- Republika Slovenija Ministrstvo za obrambo (A Szlovén Köztársaság Védelmi Minisztériumának honlapja),* <http://www.mo.gov.si/>
- Republika Srbije Ministarstvo odbrane (A szerb Védelmi Minisztérium honlapja),*
<http://www.mod.gov.rs/>
- România Ministerul Apărării Naționale (Románia Nemzetvédelmi Minisztériumának honlapja),* <http://www.mapn.ro/>
- Signatures of PfP Framework Document,*
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm
- Slovenska vojska (A szlovén haderő honlapja),*
<http://www.slovenskavojska.si/>
- The Military Balance 2013, International Institute for Strategic Studies, London, ISBN 978-1-85743-606-8, ISSN 0459-7222*
- TóTH Sándor: Románia nemzeti védelmi stratégiája, Nemzet és Biztonság,*
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/regi_szamok.php?rsz=2&ev=2011&szam=1, ISSN 1789-5286, 2011/1
- VIDA Csaba: Szlovákia államiságának kialakulása és annak katonai vonatkozásai, valamint a szlovák haderőreform folyamata, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2007, Doktori (PhD) értekezés,* <http://uni-nke.hu/konyvtar/doktori-disszertaciok/doktori-tablazat>
- ZÁKONYI Botond: Az amerikai–román stratégiai partnerség, Magyar Külügyi Intézet, Gyorselemzés 2011/21*
<http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=BWJKJG>

A szomszédos államok euro-atlanti és európai uniós integrációs törekvései,
illetve tagsága nemzetbiztonságunk tükrében

Zur österreichischen Verteidigungspolitik – Die österreichische Sicherheitsstrategie (Az osztrák védelempolitikáról – Osztrák Biztonsági Stratégia), Österreichische Militärische Zeitschrift, ISSN: 0048-1440, 3/2011